

Redactioneel

"Armed with their powerful orthopedic metaphor, the reading specialists were well-equipped to enter the schools of America and bring their expertise to the disabled reader." Met deze, enigszins martiale zin portretteren Monaghan & Saul (1987, 110) de opmars van de leesspecialisten in de Verenigde Staten sinds President Johnsons Great Society. Zijn *Elementary and Secondary Education Act* van 1965 "provided over a billion dollars to improve the educational experience of underprivileged and minority children. No school subject matter was considered as important as reading. The Title I portion of the Act financed extensive remedial programs in reading and in mathematics instruction" (ib., 109).

Natuurlijk was er een en ander vooraf gegaan aan de invoering van dit Amerikaanse "speerpunt" lezen/rekenen: grote publieke commotie onder andere na het verschijnen van Rudolf Flesch' *Why Johnny Can't Read and What You Can Do About It* (1955), dat meer dan dertig weken op de lijst van bestsellers paradeerde; de uitgevers, Harper & Row, melden dat er in het totaal een half miljoen exemplaren van verkocht zijn. In 1981 was, ondanks de hoge investeringen in onder andere onderwijsonderzoek, het probleem nog niet opgelost: Flesch probeerde het nog een keer met *Why Johnny Still Can't Read; A New Look at the Scandal of Our Schools*. Het commerciële succes daarvan bleef echter uit. In hun zeer lezenswaardige, historische analyse van "the inordinate attention given to reading to the late 1960s as well as the unprecedented current concern with the teaching of composition" (ib., 85) wijzen Monaghan & Saul onder andere op de omstandigheid dat de Amerikaanse taaldocenten -zoals althans verenigd in de *National Council of Teachers of English* (NCTE) - zich nooit hebben opgeworpen als "specialists in disability; their interest had been primarily in literature and expression" (ib., 109-110).

Rond 1970 ziet Stephen Ball in Engeland eenzelfde publieke bekommernis om "declining reading standards in primary schools and an increase in illiteracy among leavers from secondary

schools" (Ball 1984, 169). Zijn beschrijving van moedertaal-onderwijs in Engeland 1970 - 1983 geeft hij de titel mee *Conflict, Panic and Inertia*: de paniek betreft vooral het leesonderwijs.

Die "paniek" is voor de toenmalige Secretary of State for Education, mevrouw Margaret Thatcher, voldoende aanleiding om een onderzoek te doen instellen (zie: Bullock 1975). Weliswaar dempen de uitkomsten van dat onderzoek de vertwijfeling over de dalende lees- en schrijffprestaties van leerlingen - empirische evidentie voor de veronderstelde daling blijkt immers niet of nauwelijks voor handen (ib., 516-517)-, maar ze tonen ook aan dat er nog heel wat te verbeteren valt in het taalonderwijs. Van de 333 (!) *Conclusions and Recommendations* (ib., 513-552) wordt er in ieder geval ééntje opgevolgd.

Ten einde "a system of monitoring of standards of reading and writing by pupils" in te voeren wordt de *Assessment of Performance Unit* (APU) opgericht "to promote development of methods of assessing and monitoring the achievements of children at school, and to seek to identify the incidence of underachievement" (Ball 1984, 173).

Balls interpretatie uit 1984, dat het in feite bij heel deze zorg om lees- en schrijffprestaties van leerlingen gaat om "a much broader and more fundamental struggle to shift the control of educational matters away from schools and teachers towards "the community" and "the political centre" - the Great Debate" (ib., 172) lijkt bevestigd te worden door de zeer recente instelling van de kleine *English Curriculum Working Group* die in een paar maanden tijd "attainment targets" op drie niveaus moet ontwikkelen (zie: National Writing Project 1988).

De Nederlandse zorg om "Jantje die niet lezen kan" lijkt wat minder uitgesproken dan de Amerikaanse en Engelse; ze ontstaat ook later. Weliswaar geen vijftig jaar, maar de interpretatie van de resultaten van de *Voorstudie Periodieke Peiling van het Onderwijsniveau*, gericht op het taalonderwijs (Wesdorp 1985), moest er toch aan te pas komen om het publieke debat "op gang te krijgen". Dat betekent overigens niet, dat er in Nederland niet ook al relatief veel onderzoek naar "leren lezen" is verricht. Maar, hoewel we in Nederland nauwelijks of geen "vakdocenten lezen" kennen, toch lijkt het erop dat dat onderzoek weinig bekend is in de kringen van taaldocenten/neerlandici; om in traditionele opleidingstermen te spreken: dat probleem gaat meer de pedagogen/onderwijskundigen aan.

Gegeven die omstandigheid en gegeven het feit dat er ook in Nederland pogingen ondernomen worden om zogenaamde eindtermen voor de afsluiting van het basisonderwijs te ontwikkelen, lijkt het verstandig "taal(onderwijs)kundigen" en onderwijskundigen meer dan -wellicht- tot nu toe over elkaars onderzoek naar taalonderwijs te informeren. Daardoor kunnen niet alleen een-

zijdigheden die altijd op de loer liggen bij onderzoek dat vanuit één discipline opgezet wordt, bestreden worden, belangrijker nog lijkt de mogelijkheid tot een interdisciplinaire discussie. Een eerste bijdrage daaraan in deze aflevering van Spiegel.

De Nijmeegse onderwijskunde heeft naam gemaakt met onderzoek naar de ontwikkeling van de leesvaardigheid in het basisonderwijs; vooral het project *Preventie van leesmoeilijkheden* heeft daaraan bijgedragen. In verschillende onderzoeksprojecten wordt daarop voortgebouwd; zo ook in het SVO-project 7001 *Leeractiviteiten en processen tijdens het onderwijs in begrijpend lezen*. Sessink & Aarnoutse rapporteren in deze aflevering van *Spiegel* over een onderzoek naar een aspect van de vaardigheid van begrijpend lezen: het afleiden van oorzaak-gevolgrelaties in informatieve teksten. In een serie van tien lessen krijgen leerlingen van een zesde groep instructie over en oefening in oorzaak-gevolgrelaties in teksten. In een "pretest posttest control group design" trachtten de onderzoekers verschillende malen het effect van die lessenserie te meten; de resultaten gebruikten ze bij de verbetering van de lessenserie. De onderzoekers streven er dan ook niet alleen naar "een aantal belangrijke onderzoeksvragen op het gebied van begrijpend lezen te beantwoorden, maar ook en vooral (...) de praktijk van het begrijpend leesonderwijs te verbeteren". Het onderzoek levert "concreet lesmateriaal (op) dat (leerkrachten) naast hun methode kunnen gebruiken en dat hen een duidelijk beeld geeft hoe het onderwijs in begrijpend lezen anders en ook beter kan worden aangepakt en gegeven". Via de bijlagen bij hun bijdrage kan ook de lezer van *Spiegel* zich dat beeld verwerven.

In haar bijdrage *Leergang of leerplan? Een dilemma voor het onderwijs in begrijpend lezen* gaat Marjan Werts in op problemen die samenhangen met het gebruiken van een systematische leergang voor het bestuderen van teksten. Ze beschrijft daartoe eerst het onderzoek in het kader waarvan de experimentele leergang *Lezen om te weten* geëvalueerd is. Vervolgens beschrijft ze die leergang zelf: ze waardeert de duidelijke, onderwijskundige systematiek die vooral aan de docenten steun moet geven. Tegelijkertijd laat ze zien, dat allerlei "taalkennis" van leerlingen, waarop in de leergang een beroep wordt gedaan, als vanzelfsprekend aanwezig geacht wordt. In het laatste deel van haar bijdrage schetst Werts hoe moeilijk het is om uitgangspunten van het -bekende- type als "aansluiten bij bestaande kennis" te verzoenen met het ontwikkelen van een leergang. Een leerplan biedt daartoe waarschijnlijk betere mogelijkheden, maar roept evengoed zijn eigen problemen op.

Dat ook in Nederland "taaldocenten" zich kennelijk drukker maken over "literatuur en expressie" als het gaat om lezen,

lijkt zich te weerspiegelen in de keuze van het object in het *Nijmeegse onderzoek naar problemen van docenten in "leerling-gericht" literatuuronderwijs*. In *Spiegel* 6:1 beschreven Wam de Moor en Martin Thijssen in een eerste deel waarom en hoe hun onderzoek is opgezet. In deze aflevering geven ze een overzicht van de resultaten tot nu toe. Blijkens de uitgevoerde enquête hebben de docenten onder studie een voorkeur voor doelen van literatuuronderwijs als zelfverkenning, leven- en maatschappij-oriëntatie een leesplezier. De chronologie van de historische benadering lijken ze los te laten; favoriete vormen zijn het onderwijsleergesprek en de discussie. De confrontatie van deze gegevens met die uit het ook uitgevoerde observatie- en interviewonderzoek leveren "geen schokkende verschillpunten" op naar het oordeel van De Moor & Thijssen. In hun laatste paragraaf gaan de onderzoekers vooral in op de bruikbaarheid van hun onderzoeksinstrumenten.

In het project *Taalvaardigheid in de Basisschool*, een leerplanontwikkelingsproject van de voormalige sectie Moedertaal van de SLO, is vanaf de start geprobeerd om (ook) via onderzoek een bijdrage te leveren aan de ontwikkeldoelen. Daarbij is meteen gemikt op interdisciplinair onderzoek: een samengaan van taalwetenschap, pedagogiek, psychologie en sociologie. In hun artikel geven Leo Lentz en Hans Tuijl een overzicht van de manier waarop die plannen gerealiseerd zijn. Met kennelijk gevoel voor relativisering gaan ze in op de vragen wat er onderzocht is, met wie, hoe, volgens welke methodologische traditie en wat er gebeurd is met de resultaten van het onderzoek. Bij wijze van illustratie geven ze een korte evaluatie van vakinhoudelijk en onderwijskundig onderzoek dat in het kader van hun project is uitgevoerd.

In hun laatste pagina's trekken Lentz & Van Tuijl zelf enige conclusies aan de hand van de vraag: is het project nu mislukt of gelukt? Ontegenzeggelijk een boeiende, maar lastige vraag! Het antwoord dat de lezer krijgt, kan een zekere elegantie niet ontzegd worden.

Tenslotte doet J.S. ten Brinke, bij wijze van exercitie, een poging de titel te verbeteren van de inventaris van empirisch onderzoek van het voortgezet moedertaalonderwijs die Tanja Janssen en Helge Bonset in het perspectief van leerplanontwikkeling recentelijk het licht hebben doen zien. Lopende dat renovatiewerk legt Ten Brinke meteen uit, welke inhoud het bedoelde boekje dekt. Ten Brinkes conclusie luidt dat er eerder sprake is van een systematische bibliografie 1965 - 1986 dan van een inventarisatie.

Met veel genoegen kan de Redactie melden dat haar gezelschap met twee leden is uitgebreid: Nicole Rowan, verbonden aan de

Rijksuniversiteit Gent is tot de Redactie toegetreden, evenals Armand van Assche, werkzaam aan de Katholieke Universiteit Leuven. Deze uitbreiding is het directe gevolg van de samenwerking die tot stand is gekomen tussen de VDN en de VVM: de Vereniging van Vlaamse Moedertaaldidactici. De Voorzitter van de VVM, Hugo de Jonge, stelt in deze aflevering van *Spiegel* zijn vereniging aan de Nederlandse collega's voor.

De Redactie streeft er ernstig naar in elke aflevering van *Spiegel* te laten blijken dat onderzoek en ontwikkeling op het terrein van de didactiek van het moedertaalonderwijs en van de opleiding tot leraar in de moedertaal een gezamenlijk Vlaams-Nederlands belang is. Het zal iedereen duidelijk zijn dat de Redactie bij het realiseren van dat streven afhankelijk is van de medewerking van Vlaamse onderzoekers en opleiders: het aanbod van kopij uit die kringen moet in feite nog op gang komen.

Zoals uit de binnenkant van de omslag blijkt, heeft ook de Redactieraad zich vernieuwd en uitgebreid.

Dr. G.C.W. Rijlaarsdam neemt de plaats in van de vorig jaar overleden prof.dr. H. Wesdorp. De Redactieraad ontbeerde, naar eigen oordeel, expertise op de gebieden "minderheden" en "onderwijskunde"; hij vond prof.dr. G. Extra en dr. H. Hulshof respectievelijk bereid tot de raad toe te treden.

De Redactie heeft opnieuw haar "Schuldigheid getan"; den Lezer heil!

Warnsveld, juli 1988

Bibliografie

Ball, S.J. Conflict, Panic and Inertia: Mother Tongue Teaching in England 1970-1983. In: Herrlitz et al., 1984, 160 - 192.

Bullock, A. (Chairman). *A Language for life; Report of the Committee of Inquiry appointed by the Secretary of State for Education and Science*. London, Her Majesty's Stationary Office, 1975.

Flesch, R. *Why Johnny Can't Read And What You Can Do About It*. New York, Harper & Row, 1955.

Flesch, R. *Why Johnny Still Can't Read: A New Look at the Scandal of Our Schools*. New York, Harper & Row, 1981.

Herrlitz, W. et al. (eds.). *Mother Tongue Education in Europe; A Survey of Standard Language Teaching in Nine European Countries*. Enschede, SLO, 1984 (Studies in Mother Tongue Education 1).

Monaghan, E.J., E.W. Saul. *The Reader, the Scribe, the Thinker: A Critical Look at the History of American Reading and Writing Instruction*. In: Popkewitz, 1987, 85-122.

National Writing Project. *Evidence to the English Curriculum Working Group*. London, SCDC, 1988 (Occasional Paper 9).

Popkewitz, T.S. (ed.). *The Formation of School Subjects; The Struggle for Creating an American Institution*. Lewes, The Falmer Press, 1987.

Wesdorp, H. *Goed onderwijs, wat is dat? Voorstudie Periodieke Peiling van het onderwijsniveau*. 's-Gravenhage, SVO, 1985.